

İSTİ ADAMLAR, SOYUQ DUYĞULAR

Mövlud Teymurun “İsti adamlar” kitabı haqqında düşüncələr

Mövlud Teymurun kifayət qədər zəngin yaradıcılığı var. Onun poeziyasını oxunaqlı edən əsas keyfiyyət xəyali obrazlarla bağlı deyil. O, həyatı yazmaq ilə daha çox tanınır. Özü də şeirləri üçün, poemaları üçün elə ədəbi qəhrəmanlar seçir ki, onları şəxsən tanıyır. Həyat yollarını öyrənmiş olur. Kimlikləri, əqidələri, düşüncələri haqqında tam aydınlaşmış təsəvvür daşıyır. Mövlud Teymurun digər kitablarında da ithaf şeirləri çoxdur. O, müasiri olan tanıdığı hər hansı bir adamın obrazını şeirinə gətirərək onun cəmiyyət üçün kimliyinə daha çox diqqət yetirir. Mövlud Teymurun “İsti adamlar” kitabı 2013-cü ildə nəşr olunub. Şübhəsiz, həmin vaxta qədər o, kifayət qədər tanınmış şair idi. Müxtəlif vaxtlarda müsabiqələrdə iştirak edib. Pullu, pulsuz mükafatlar sahibi olub. Ən başlıcası, Prezident təqaüdünə də layiq görülüb.

“İsti adamlar” a qədər onun yolu heç də hamar olmayıb. Yaşadığı dövrün ağır-acılarını, çətinliklərini görüb. Ən başlıcası, bu çətinliklərdən gələn acılıqları da canına yığıb, varlığına hopdurub.

Onun özünün şeirlərindən çıxan belə bir qənaət var ki, əgər dövrümün isti adamları olmasaydı, dövrün mənim üstündə ayaqlayıb keçərdi. Məhz isti adamların sayəsində Mövlud Teymur hesab edir ki, həyatı mübarizələrdə özünü qoruyub-saxlayıb. Ən başlıcası, ona görə ki, tanıdığı, gördüyü isti adamlar onu haqqı-həqiqəti deyən birisi kimi qəbul edib. Onu məhz doğrunun, düzgünün tərənnümçüsü kimi tanıyıblar. Əlbəttə, Mövlud Teymurun isti adamları arasında qələmdaşları, ustad şairlər, sənətkarlar da az deyil. Bu sıradakı həkimlər də var, mühəndislər də var, görkəmli mətbuat xadimləri də var. Bir sözlə, həyatın ən müxtəlif sahələrində çalışan, insanlara vicdani münasibəti ilə fərqlənən insanları o özünə doğma bilir. Onlarla ünsiyyəti mənəvi tələbat kimi qəbul edir.

Onu da deyim ki, əlbəttə, “İsti adamlar” kitabına Mövlud Teymur sadəcə tərənnüm şeirlərini, ithaf şeirlərini daxil etməyib. Əgər belə demək mümkünsə, onun “soyuq” şeirləri də bu kitabda yer alıb. Yəni həyatın kəm-kəsirlərini, isti adamlardan fərqli olaraq doğmalığa yadlıq gətirməyə çalışan insanların obrazları da onun müşahidəsindən kənar qalmır.

Mövlud Teymur şeirə mənəvi tələbat kimi baxır. Onun varlığına sirayət edən ya qəlbini isidən, könlünü qanadlandıran insanları obraz olaraq seçir, ya da ümumiyyətlə, insanlıq yoluna əngəl olan adamları obraz olaraq seçir. Demək, həyata birtərəfli yanaşmır. Sərrast, aydın mülahizələri ilə gördüyü, müşahidəsindən keçirdiyi hadisə və yaxud insanları obrazlaşdırır, poeziyaya gətirir. Şairin “İsti adamlar” kitabına toplanmış şeirləri bir neçə bölmədə təqdim olunur. “Bu ömürdü” bölməsində əsasən həyatın ağır rəflərini diqqətdən keçirir. Yazdığı şeirlərdə kəskin və aydın mövqə nümayiş etdirərək həyatın qaranlıq tərəflərinə işıq salır və hər kəsə qaranlığa səbəb olan amili göstərməyə çalışır.

Bəli, birinci bölmə “Bu ömürdü” adlanır. Kitabda ilk şeir diqqəti xüsusilə cəlb edir. Elə bil ki, müəllif “İsti adamlar” kitabına yığdığı, həyatda isti insanların əlvan mənzərəsini ən gözəl rənglərlə tamamlamağa mane olan rəngləri seçir və sanki belə qənaətdə olur ki, əgər həyatın gözəl rənglərinə müdaxilə edən qarışıq, boz-bulanıq rənglər olmasaydı, həyat daha gözəl olardı.

Birinci “Didərgin sal” şeirini təqdim edək və elə bu şeir əsasında da mülahizələrimizi oxucularla bölüşək:

Başsız adam gəzdirmir çiyində,
Baş yerinə tağalaqdı gəzdirir.
Ona-buna tələ qurub yıxmağa,
Ayağında badalıqdı gəzdirir!?

İnsanlıqdan uzaq gəzir, yan gəzir,
Bəslənməyə uşaq kimi can gəzir.
Ucalmağa şöhrət gəzir, şan gəzir,
Qanadında yapalaqdı gəzdirir!

Həya etmir, nə utanmır bir kəsdən,
Şər işlərdə heç seçilmir iblisdən.
Hara qaçım belə murdar naqisdən,
Dizlərində bir yamaqdı gəzdirir!

Oğurluqdu, ayrılıqdi peşəsi,
Cəngəllikdi, tikanlıqdi meşəsi,
Korşalmayı heç vaxt tamah tişəsi,
Ağzındakı bir caynaqdı gəzdirir!

Mövlud Teymur, yaxşı vurdun belindən,
El nə çəkir, bildin onun əlindən.
Bu başsız didərgin sal elindən,
Ayağında bir şillaqdı gəzdirir!

Şeiri bütöv təqdim etdik. Oxucunun təəssüratını dağıtmamaq, oxucunun düşüncəsinin aydınlığına kömək etmək məqsədi ilə təqdim olunan şeirdə maraqlı ifadələrlə rastlaşırıq. Mövlud canlı dili kifayət qədər yaxşı bilir. Canlı dildən gələn ifadələri də ədəbi çərçivədə kifayət qədər rahatlıqla təqdim etməyi bacarır. Birinci bənddəki “tağalaq, badalaq” ifadələrini qafiyə kimi işlədib. Amma indiki oxucunun təəssüratında yəqin ki, “tağalaq” ifadəsinin nə demək olduğu bir qədər qaranlıq olar. O cümlədən, “badalaq”.

Nənələr cəhrə əyirərək düyünçənin baş tərəfini xüsusi oturacaq şəkildə yığmaq üçün nazik, yüngül, dəmirdən kəsilməmiş dairəvi ölçüdə cismdən istifadə edirdilər. Buna tağalaq deyilirdi. Tağalaq bəzən qurudulmuş dəridən də hazırlanırdı. Bir sözlə, müəllif tağalağı vecsiz bir əşya kimi xatırladı. Onsuz da, məişətdə də tağalağı əvəz edəcək müxtəlif avadanlıqlardan istifadə edilə bilərdi. Eləcə də, badalaq sözünə də diqqət etmək yerinə düşər. Badalaq məcazi mənada kələk gəlmək, hiyləgərlik etmək, birisini düzgün yoldan azdırmaq məqsədi ilə qurulan hiylə turudur. Amma əslində iki gülşən adamın birinin ayağını digərinin ayağının arxasına ataraq onu çəkib yıxması ilə görünən prosesdir. Bir sözlə, badalaq gəlmək birini düz yoldan, doğru yoldan azdırmaq, onun gördüyü işə mane olmaq, əngəl olmaq mahiyyətini bildirir. Demək, insanların təbiətini açmaq üçün şair bu tipli obrazlardan çox ustalıqla və yerində yararlıdır. Digər bəndlərdə də maraqlı ifadələr işlədir. Məsələn, “yapalaq”, “şıl-laq” ifadələrini də yerində işlədir. Bir sözlə, tənqid etmək istədiyi adamın kimliyini məhz bu ifadələrlə açmağa çalışır. Müəllif “İsti adamlar” şeirlər kitabının birinci bölümündə bu cür maraqlı şeirlərlə oxucunu bir növ cəmiyyətə yabançı olan insanların mənzərəsi ilə tanış edir.

Beləliklə, bizə “Adamlar”, “Xeyri yox”, “Getdi”, “Dünya” kimi şeirlərində məhz həyatın qaranlıq tərəflərinə işıq salmağa çalışır, isti adamların arasına soyuqluq gətirən insanların kimliyini göstərir. Və biz də sanki bu adamları tanıdıqca, Mövlud Teymurun qələm sahibi kimi sözünə silah kimi baxan bir şairi görürük. Elə kitabın əvvəlində vermiş “Çəkdiyimiz Araz ilə tən oldu” adlı bir şeirinə də diqqət etməyə dəyər:

Nə yaşadığ, nə gün gördük dünyada,
Fəhlə olduq barı hördük dünyada,
Daş-palçıqda ömür sürdük dünyada
Xoş güzəran bizdən uzaq, gen oldu!

Bircə dəfə səyahətə çıxmadıq,
Kərbəlanı ziyarətə çıxmadıq,
Gözəl-gözəl şəhərlərə baxmadıq,
Gözümüzü duman tutdu, çən oldu!

Günlü gündə qızınmadı canımız,
Ağır keçdi, saat oldu anımız,
Üzümüzə heç gülmədi dünyamız,
Həmdəmimiz kədər oldu, qəm oldu!

Sevinc bizlə qanlı-bıçaq dolandı,
Kim deyir ki, kef görmüşük, yalandı!
Evlərimiz bir komadı, dalandı,
Qazancımız ağ saç oldu, dən oldu!

Mövlud Teymur, qocalmışan deyirlər,
Düz deyirlər, deyil böhtan, nə də şər,
Araz axır, baxır aləm, bu ellər,
Çəkdiyimiz Araz ilə tən oldu!

Bu şeirdə də biz sanki M.Teymurun zəhmət yolunu müşahidə edirik. Hiss olunur ki, müəllif bu şeirində yaşadığı dünyanın özündən keçən yolunu təsvir edir. İstər-istəməz biz M.Teymurun bu şeirdə ifadə olunan kədərini də görə bilirik, qəmimi də sezirik. Onun necə ağır bir həyatı yaşadığını təəssür etmək imkanımız olur.

“İsti adamlar”da sözün həqiqi mənasında zəngin insan qalereyası ilə qarşılaşırıq. Nəsim Şəfaqətova, Adilxan İslamova, Əjdər Şirinbəyogluna, müəllim Rafiq Zərbəliyev, Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Mübariz İbrahimova, uşaqlıq dostu Bədrəddin Sadıqova, yaxından kimliyini bildiyi İlham Hacıyevə, Qarabağ əlili, Qarabağ döyüşündə bir əlini itirmiş Əliyev həsr olunan şeirlər maraqla oxunur. Sanki biz istəyirik ki, bu adamları M.Teymurun gözü ilə görək. Onun yanaşmasında tanıyaq. Əslində bu adamların bir çoxu haqqında bizim də məlumatımız var. Ancaq M.Teymur onları özünün diqqətli nəzərində tanıyıb seçdiyi şəkildə təqdim edir.

Kitabın ikinci bölümü “İşığım var” adlanır. Bu bölmədəki şeirlərin əsas qəhrəmanları ərənlərdir, ərlərdir. O, Azərbaycanı tarixindən günümüzə qədər kino lenti kimi gözələrinin qabağında keçirir. Və istər-istəməz tarixi obrazlarla görüşür. Şah İsmayıl Xətaiyə, Məhəmməd Füzuliyə, Məhəmməd Hadiyə, Nigar Rəfibəyliyə, Əli Kərimə, Arif Əmrahogluna, Vaqif Bəhməliyevə, Hacı Rafiq Əliyevə, Tahir Bəkirova, İslam Sadıqə və digər sadə insanlara, maarifçilərə, kitabxana işçilərinə, müəllimlərə həsr olunmuş şeirlərdə sözün həqiqi mənasında insanlara sevgi duyulur.

Kitabın üçüncü bölümü “Unudulmazların xatirəsinə” adlanır. Bu şeirlərin əsas obrazları müəllifin lap yaxından tanıdığı doğmaları, simsarlarıdır. Şeirlərin əksəriyyəti anasının, yaxud atasının xatirəsinə həsr olunub. Əlbəttə, bu bölmədə də həyatın cəmiyyətin mənafeyi naminə sərf edən insanların obrazlarını görə bilirik. Alı Mustafayevin, Alim Mühərrəmlinin, Səyavuş Sərxanlının, Əli Mehdimin, Vaqif İbrahimin, Eldar Baxışın, Ağa Laçınlının, Söhrab Tahirin, Balas Azəroğlunun və digər söz-sənət adamlarının xatirələrinə həsr olunan şeirlər elə həzin xatirələr kimi yaddaşda qalır. Çünki M.Teymur hər bir sənətkarın fərdi bir xüsusiyyətini görür, həmin xüsusiyyəti ilə onu cəmiyyətə tanıtmaya çalışır.

Nəhayət, M.Teymurun türk mənəvi mühitinə sevgisini ayrıca qeyd etmək lazımdır. O, bütün varlığı ilə Azərbaycanın nüvəsində türk ruhunu görür və bu ruhu məmnuniyyətlə tərənnüm edir:

Dilinə qurban, qardaş,
Türkü söylə, türkü de.
Gah ucadan, gah yavaş,
Türkü söylə, türkü de.

Bu səs mənim səsimdir,
Türkməz həvəsimdir,
Türk dünyası bəsimdir,
Türkü söylə, türkü de.

O, bu şeirdə türk ruhunu “qüdrətim, vüqarım”deyə vəsf edir və ən nəhayət, yolunun işığını da türk ruhunda görür. Müəllif bu şeiri 1989-cu ildə yazıb. Bu da şairin öncəgörməsinin ən dəyərli nümunələrindən biridir.

Zaman gəldi, vaxt gəldi, Azərbaycanın tarixi qələbəsində türkün əvəzsiz rolu özünü göstərdi.

Kitabın adı da kifayət qədər orijinaldır. Yəni kitab toplanmış şeirlərin məğzini özündə ehtiva edir.

Mövlud Teymur “İsti adamlar” kitabı ilə azərbaycanlılığın nə demək olduğuna bir abidə yaradıb. Zənnimizcə, bu abidə həm də Mövlud Teymurun özünün mənəvi mühitini tanımağa, bu mühiti dərk etməyə də kifayət qədər yardımçı olur.

Mövlud Teymurun “İsti adamlar”ı ona görə işıqlıdır ki, onlar xeyirxahdırlar, humanistdirlər. Şair də elə bu istiliyi, bu doğmalığı tərənnüm edir.